

manifesten van God in uitzicht gestelde doel, dat in den „avond"-tijd, in de omega-acte der geschiedenis te bereiken zal zijn.

En daarmee is dan ook het antwoord gegeven op de in mijn voorgaande artikel gestelde vragen. De kerk is geen nieuw creatuur, doch vernieuwd creatuur; ze is niet een aggregaat van speciaal bewerkte menschen, doch de „nieuwe" menscheit (de oude dus). Dat hiermee de cultuurkwestie een ander aspect krijgt, met name als men het aan de menscheit gegeven gebod nu in verband met de kerk (een bepaalde fase der menscheids-geschiedenis) zet, is duidelijk.

En daarnaar zal de strijd dan ook steeds moeten terugrijpen. Niet dat mijn opvatting „vreemd aandoet" interesseere Dr Noordmans. Want achter ons meeningsverschil ligt behalve een andere Schriftwaardeering, ook een ander geschiedenisbegrip, een andere opvatting van schepping en herschepping, van de verhouding van die twee en van de methode van het denken daarover. Later meer.

K. S.

De gang naar de house-party.

In mijn geschrift van enkele maanden geleden over de Buchman-beweging heb ik o.a. ook beweerd, dat een gang naar de house-party te veroordeelen is en door mij ook niet gemaakt werd. De Buchman-beweging zelf vraagt wel van ieder, die haar beoordeelen wil, dat hij haar vooral uit haar house-parties zal leeren kennen; maar eischt hiermee van ieder beoordeelaar „niet slechts dat hij zich in die sfeer zal begeven, waar ook hij onder suggestie komt en de psychische infectie oploopt; maar dat hij van te voren al tot het principiële standpunt van de Buchman-beweging zal overstappen, alsof de waarheid alleen uit de praktijk afgeleid kan worden. De gang naar een house-party sluit het aanvaarden van deze grondovertuiging der Buchman-beweging in zich."

Hierop is „De Nederlander" een en ander maal teruggekomen.

Den eersten keer in een ongeteekend stuk, in het nummer van 17 Januari i.l. Het heet daar:

„Het is alles zeer logisch; maar, schuchter, wagen we de opmerking, dat de levenswerkelijkheid soms onze logica beschaamt, m.a.w., dat de mogelijkheid dient te worden opengelaten, dat de bezoekers van een „house-party" zich niet naar een (of naar hun) bepaalde leer gedragen, gesteld nog dat zij die leer zouden kennen of beamen, en met een oprecht hart bidden om inlichting en voorlichting van den Heiligen Geest. De Geest Gods gaat ook op bezoek en aan het werk, waar Hij wil, en vooral daar, waar men Hem in geest en waarheid aanroep en inroep, zal Hij zich openbaren."

Als voorbeeld wordt hieraan toegevoegd, dat ieder, die een fuga of oratorium van Bach wil leeren kennen en beoordeelen, het gehoord moet hebben, en dan heeft gehoord van iemand die de bedoelingen van den meester uit zijn werk weet te halen.

„Het gaat niet om Bach gedrukt, Bach ontleed; maar om Bach gespeeld en wel door zijn genialen geestverwant."

Den tweeden keer heeft „De Nederlander" de zaak opgenomen in het nummer van 8 Februari 1936, dat mij niet door de redactie, maar door een bevriende hand toegezonden werd. De schrijver, H. Halie te Sneek, haalt getuigenissen van enkele Buchmannianen aan, die eerst heelemaal geen lust en zelfs tegenzin hadden om een house-party bij te wonen en die daar toch den zegen ontvingen, dien zij ontloopen wilden. De heer Halie voegt er bij:

„Het wil mij — het moge in bescheidenheid worden gezegd — nu juist niet voorkomen, dat deze aanhalingen er op wijzen, dat de schrijvers behooren tot de door dr Kraan gesignaleerde personen, welke al van te voren tot het principiële van de Buchman-beweging waren overgestapt of van wie gezegd mag worden, dat zij door hun gang naar de house-party deze grondovertuiging aanvaardden."

Omdat, naar mij uit particuliere brieven gebleken is, dergelijke gedachten bij meer menschen dan alleen bij deze beide critici leven, wil ik er enkele opmerkingen tegenover plaatsen.

a. Zonder nu zijn uitdrukkingswijze over te nemen, wil ik den anonymen schrijver gaarne toegeven, dat de Geest vrijmachtig in Zijn gangen is en dat wij daar vooral de doorvoering van Zijn werk mogen verwachten, waar Hij in geest en waarheid aangeroepen wordt. Alléén in dit verband is deze uitspraak een petitio principii. Zij gaat uit van datgene, wat juist bewezen moest worden; namelijk dat de Geest in de Buchman-beweging inderdaad in geest en waarheid aangeroepen wordt. Maar of dit werkelijk het geval is, zal uitgemaakt moeten worden, niet door de verklaring van tien of honderd bezoekers, die dat zoo gevoeld hebben of er de stemming van hadden, maar door het Woord des Heeren. Hier mag alleen de Schrift beslissen. En wie leest, hoe door de vooraanstaande figuren in de Buchman-beweging de kern-waarheden van het evangelie verminkt en zelfs geloofchend worden, vrees, of in hun midden de Geest wel naar Zijn wil aanbeden wordt, laat staan dat hier een nieuwe opwekking van den Geest plaats hebben zou.

b. Ook het beeld van Bach gaat niet op. Evenmin dat andere, dat mij in correspondentie meermalen voorgedragen is, namelijk dat ge dan pas het best over een ander land kunt schrijven, als ge het eerst bezocht hebt. Want zoo staan de zaken hier niet. Vooreerst leven wij onder den regel van Paulus, dat wij de dingen beproeven zullen; waarmee reeds uitgesproken is, dat iemand, die niet in staat is een behoorlijken, schriftuurlijken maatstaf aan de dingen aan te leggen, niet zoo maar

alles in zijn ziel mag laten ingaan. Bovendien staat het bezoeken van een house-party niet op één lijn met het hooren spelen van een sonate van Bach of een bezoek aan het buitenland. Het is niet enkel waarneming. De Buchman-beweging wil, dat ik op haar house-party haar invloed zal ondergaan en dat ik naar de ervaring die ik opdeed, uitmaken zal, wat al of niet waarheid is. Het is hier de kwestie, of ik de werkelijkheid naar de waarheid beoordeel zal, dan wel of ik de orde totaal omkeeren en uit de werkelijkheid langzamerhand tot het inzicht opklimmen zal, wat wel eens waarheid kon zijn. Wil de anonyme schrijver dit een logica noemen, dan door de levens-werkelijkheid beschaamd wordt — dan blijve een dergelijke uitspraak voor zijn verantwoordelijkheid. Naar mijn innige overtuiging is dit een logica, waarmee het leven wordt gediend en in de rechte banen geleid.

c. Ook de getuigenissen, die de heer Halie aanhaalt, weerspreken dit niet. Natuurlijk zijn er altijd menschen, die er „in loopen", die niet weten wat zij doen, doch luk raak leven. Maar de vraag is, of de uitnodiging tot een house-party van de zijde der Buchman-beweging niet bedoeld is zooals door mij werd uiteengezet. En ook, of, wanneer ik deze invitatie aanneem, dus er maar niet wat van maak wat ik wil, maar eerlijk op haar inga, zooals ze bedoeld werd door den afzender, dit niet inhoudt den principiële stap op de Buchman-naamsche lijn. Zelfs de menschen, die de heer Halie laat spreken, hebben, toen ze eenmaal gingen, dien principiële overstap door hun gang gedaan; ook al waren zij zelf het mischien niet bewust.

Dat de Buchman-beweging er zoo sterk op blijft staan, dat ieder die haar beoordeelen wil eerst op haar house-parties zal komen, toont dat het haar — en op haar standpunt terecht — ernst is met haar grond-overtuiging: eerst de praktijk; en dan zal de praktijk uitmaken wat waarheid is.

Maar dat ook niet-Buchmannianen graag zien zouden, dat ge, vóór ge spreekt of schrijft, eerst den gang naar de house-party zult maken, bewijst dat de pragmatistische ideeën helaas ook buiten de Buchman-beweging zijn doorgedrongen. Dit is niet Buchman gedrukt, ook niet Buchman ontleed, maar met Buchman mee-geleefd, zelfs door hen, die niet tot zijn geestverwanten willen gerekend.

E. D. KRAAN.

HET BOEK VAN DE WEEK

„In de Schaduwen van Morgen".

II.

Prof. Huizinga schrijft terecht dat er in het oordeel een aanzienlijke mate van losheid is gekomen. En hij vervolgt: „Ook die losheid kan heilzaam zijn. Maar zij beteekent voor den geest dikwijls een zeker zweven tusschen vaste overtuiging en een behaaglijk spel met denkbeelden. Voor den geest, die zich streng beproeft... wordt de beslissing „dit meen ik waarlijk", moeilijker." Voor den oppervlakkigen geest wordt die beslissing des te gemakkelijker."

De oplossing van de gewichtige vraagstukken, die hier aangeeroerd zijn, wordt bepaald door onze wereldbeschouwing, ook in de zaken des geloofs. Het is een groot kwaad om het verstand, die heerlijke gave van den Schepper, te minachten. Dat die gave door velen misbruikt is als een middel om zich tegen God te keeren, mag voor ons geen reden zijn om haar weg te werpen. Het spreekt vanzelf, dat wij met het verstand niet alles kunnen doorgronden. God schonk den mensch meer dan het verstandelijk kennen om van den rijkdom der schepping te kunnen genieten. Het past ons echter niet om te twisten over de waarde van die middelen; wie de intuïtie eenzijdig verheft en de „Wessensschau" gelijk stelt met het geloof, dwaalt even sterk als de rationalist, die de rede vereert als de eenige bron van kennis. Dat de moderne levensfilosofie zich verzette tegen het rationalisme en protesteerde tegen de door dat stelsel veroorzaakte armoede op geestelijk terrein, maakt haar nog niet tot een verwante van de Chr. religie. Ons verstand is zeker niet bij machte om uit zich zelf op te klimmen tot God: Pascal heeft die onmacht op ontroerende wijze onder woorden gebracht.⁸⁾ Maar het hart, waarvan deze denker zegt dat het de nabijheid van God kan gevoelen, is niet identiek met de intuïtie der moderne wijsbegeerte. Het geloof is geen functie van den menschelijken geest, het richt den geheelen mensch met al zijn vermogens, opdat hij God diene, opdat hij wandelee in de waarheid.

„Tot dat wandelen in de waarheid behoort echter ook het verwerven en bezitten van kennis"⁹⁾; kennis van God, voorzoover Hij zich heeft openbaard, kennis ook van Zijn schepping, voorzoover wij omtrent haar mededeeling ontvangen uit den Bijbel en voorzoover wij haar kunnen onderzoeken.

Hoewel onze kringen geleden hebben door de overheersing van het intellectualisme en het rationalisme, hebben zij zich toch ook gewerd tegen het binnendringen van de irrationalistische

stroomingen der wijsbegeerte. De verzaking van het kennis-ideaal werd terecht als een groot gevaar gevreesd. Die verzaking moest wel tot gevolgen hebben, dat de „normen van ons geestelijk leven werden aangetast en ondergraven". Ook Prof. Huizinga ziet dat gevaar zeer duidelijk. De groote verdienste van zijn boek is wel dat hij met veel ernst daarop wijst, zoo dat een ieder wel naar hem moet luisteren.

„Daling van de kritische behoefte", zoo lezen wij „vertoebeling van het kritisch vermogen, bederft van de functie der wetenschap, het duidt wel op een ernstige stoornis der cultuur. Wie echter meent, met het aanwijzen van deze symptomen het kwaad in beginsel af te weren, vergist zich deerlijk. Want nu klinkt de heftige tegenwerping van hen, die zich de dragers wanen van een komende cultuur. Maar wij willen niet dat de proefde kennis ten troon worde verheven om te beslissen over onze daden. Ons doel is niet denken en weten, maar leven en doen. Zie hier het centrale moment der beschavingsschizis: het conflict tusschen kennen en bestaan."

Het centrale moment...? Maar dit conflict kan slechts daar optreden, waar de menscheit zich van God heeft afgewend, waar de ontredende werking der zonde haar heilloozen arbeid kan voortzetten, omdat iedere wil om haar te weerstaan ontbreekt. Het eenzijdig den nadruk leggen op het natuurlijk leven, is evenals de eenzijdige verheffing van de een of andere functie van den menschelijken geest, het gevolg van de breuk met den Schepper en daarom een ondermijning van den eenigen bestaansgrond van den mensch.

Het is, schrijft Prof. W. J. Aalders in zijn indrukwekkend boek „De Nood des Tijds", „inderdaad een groot verschil, of ik uitga van mijzelf en zoo alles buiten mij schep of vorm; dan wel of ik mij van meetaan besef als levend en in verband met een grooter geheel, een wereld, en den als een schepping van God, die zoowel mij als de wereld draagt." „De vloek van onzen tijd is", gaat de Groningsche hoogleeraar verder, „dat hij den mensch geïsoleerd heeft van de wereld, zooals en omdat hij deze geïsoleerd heeft van God. Da ons leven niet ons leven is, maar door Hoogere macht wordt beschikt, dat deze wereld tenslotte niet voorwerp is van ons handelen en begripen, maar onderworpen aan Hooger bestel en gezag, dat over de geheele linie van ons menscheit geldt: „Wat hebt gij, dat gij niet ontvangen hebt?" dit besef ontbreekt in het leven en bij het denken. Zij staan veel ootmoediger tegenover de lotsbedoeling en het wereldbestuur die met deze „goddelijken achtergrond van de werkelijkheid rekenen."

Dit besef ontbreekt in het leven en in het denken — vandaar die eenzijdige waardeering van de menselijke existentie en van de ratio, vandaar de bodem-loosheid van het moderne leven.

Bij het licht dat deze gedachten ons schenken, leeren we den diepen zin verstaan van Prof. Huizinga's meening over het huidige conflict van kennen en bestaan. Nieuw is dat conflict volgens hem niet.

„De principiële ontoereikendheid van onze kennis", lezen we, „is al in de vroegste dagen der wijsbegeerte begrepen." De werkelijkheid die we leven is niet te benaderen met de middelen van den geest. Maar de denkers van den modernen tijd „bogen de gedachte af van haar richting op God, en lieten haar verzanden of in nihilisme of in een cultus van het aardse leven". Zij „beleden de onderschikking van den wetensdrang aan den levenswil". Deze wending van den geest is het eigenlijke proces, dat het geval, waarin wij verkeeren, beheerscht."

„Heeft ooit", zoo vraagt Prof. Huizinga verder, „een vroegere cultuur aldus het kennisideaal verzaakt? — Het schijnt niet mogelijk, een historische parallel ter vergelijking te vinden. Een stelselmatig filosofisch en praktisch anti-intellectualisme, zooals wij het tegenwoordig beleven, schijnt inderdaad iets nieuws in de geschiedenis der menselijke beschaving. Er zijn zonder twiifel meermalen in de geschiedenis van het denken wendingen geweest, waarbij een te ver doorgevoerd primaat van het begripen werd afgeleid door een vooropstelling van den wil. Maar waarheid beseffen bleef altijd het ideaal. Beschavingen, die het kennen in zijn allerwijdsten zin hebben verworpen of de Waarheid verzaakt, zijn mij niet bekend."

„Wanneer vroegere geestesstroomingen aan het logische instrument, de rede, de leentrouw hebben opgezegd, dan was het steeds ten gunste van het boven-redelijke." De cultuur, die heden den toon wil aangeven, ziet niet alleen af van de rede, maar van het intelligibele zelf, (dat is dus van het voor ons verstand toegankelijke deel der wereld), „en dit ten gunste van het beneden-redelijke, van de driften en instincten. Zij opleert voor den wil", niet voor een wil die gericht is op een diepere werkelijkheid, maar „voor den wil tot aardse macht", voor „bestaan", voor „bloed en bodem", inplaats van voor „kennen en geest".

Met een reeks van voorbeelden maakt de schrijver ons duidelijk, welk een verstrekkende gevolgen de bedoelde verheerlijking van het eigen bestaan

heeft.¹⁰⁾ Die gwekkende uitlatingen aan, die van elke norm natuurlijke levens „Was het de samenleving di „Of moeten wi de filosofie van het leven" aanwezig. Een en cultureel b een leer, die verheft tot een natuur van di voor een sam of biologische gegeven diagn de 20ste eeuw en de belangen is wat het volk plooiing belem ras-echt en l over het ra slechts zulke sociaal-ethisch waarden van Hier voelen wil tot verheer kennen en oor ontredender v Prof. Huizinga goed waar te werd en waar er als algemeer dit niet meer geloof, op een gericht, noch noch een alger sel erkende m en barn hartigl weer: he kan ondoorzichtige jk De verzak die het nieuw verder dan de Wie kennis bereid om zich boven hem sta We zouden naar kennis z doet slechts h Woord. Maar kennen onbre veracht de v zich over aan dienst van den Zijn vijand is levensvorm sc dood: de mens en niet-zijn. Van de inho en kwaad, z hebben leere Huizinga opm die het den m laurlijke boos strekt zinledig „Waar toe", belijders der L christelijke to gen zin, zij z dat de leer van zich voltrekt een afval van deer van een dat l kwaan Dat is een karakteristiek tijd. Er word geschoven; w de boosheid v ondergang bev A.

⁸⁾ We moeten licht tot sch „proeft", zaezt

⁹⁾ Bekend is a la raison ne con

¹⁰⁾ Zie: „De Prof. Dr D. H.

¹¹⁾ Met het „bedeld de „int gunste van het i

¹²⁾ Max Scl uitpraak: „de c een positieve w tano, een axior wordt in het z zelf reeds een móest het niet in de weg voorb de voerde.

¹³⁾ Ook Pfa Mythus und das het gebruik van kent een „n l nakelijk tot een en verwoesting mdachte en der

verzaking van
als een groot ge-
est wel tot geest-
geestelijk leven
Ook Prof. Huizinga.
Het de groote
dat hij met veel
ter wel naar hem

te", zoo lezen wij
vermogen, bedert
het duidt wel op
ur. Wie echter
deze symptomen
ren, vergist zich
tegenwerping
wanen van een
len niet dat be-
verheven om te
el is niet denken
zie hier het con-
sist: het conflict

dit conflict kan
menscheid zich
te ontredderend
zen arbeid kan
n haar te weer-
n nadruk leggen
als de eenzijdige
functie van den
an de breuk met
nderminning van
len mensch.

lders in zijn in-
s Tijds", „inder-
uitga van mijzelf
vorm; dan wel
evend en in ver-
wereld, en den
zoo wel mij als de
izen tijd is", ga-
ler, „dat hij den
e wereld, zooals
ft van God. Da-
ar door Hoogere
wereld tenslotte
len en begrippen
bestel en gezag
ons mensch-zijn
ontvangen heb-
n bij het denken
nover de lotsbe-
die met deze
de werkelijkheid

ven en in het
lige waardeering
en van de ratio
van het moderne

n ons schenken
n van Prof. Huizinga
ge conflict van
conflict volgens

heid van onze
oegste dagen der
telijkheid die we
de middelen van
den moderne
haar richting op
f in nihilisme of
che leven". Zij
den wetens-
ze wending van
s, dat het geval

Huizinga verder
kennisideaal ver-
telijk, een histo-
te vinden. Een
ktisch anti-intel-
woordig belevens-
de geschiedenis
zijn zonder twi-
van het denken

te ver doorge-
en werd afgeleest
wil. Maar waar-
al. Beschavingen
sten zin hebben
akt, zijn mij niet

omingen aan het
eentrouw hebben
t gunste van het
r, die heden den
af van de rede,
zelf", (dat is dus
akelijke deel der
het beneden-
cten. Zij opleert
die gericht is op
voor den wil tot
voor „bloed en
n en geest".
aakt de schrijver
nde gevolgen de
eigen bestaan

heeft.¹²) Die gedeelten zijn wel de meest indruk-
wekkende uit het geheele boek, zij toonen onweer-
legbaar aan, dat die verheerlijking de verwerping
van elke norm tengevolge heeft, die niet uit het
natuurlijke leven zelf is voortgekomen.

„Was het de filosofie die voordanste en de
samenleving die volgde?", vraagt Prof. Huizinga.
„Of moeten wij de stelling omkeeren en getuigen:
de filosofie heeft hier gedanst naar de pijpen
van het leven"? Wisselwerking is hier ongetwijfeld
aanwezig. Een samenleving, die zich economisch
en cultureel bewust isoleert, is toegankelijk voor
een leer, die de eigen daden van het oogenblik
verheft tot een richtsnoer voor het leven. De litte-
ratuur van die groepen, welke heden strijden
voor een samenleving van een bepaalde sociale
of biologische structuur, bevestigt de juistheid der
gegeven diagnose. Zoo lezen we in de „Mythus van
de 20ste eeuw", dat goed is wat het volk sterkt
en de belangen der natie bevordert, en dat kwaad
is wat het volk zwakker maakt en het in zijn ont-
plooiing belemmert. Goed beteekent zooveel als
rasechten en boos zooveel als vijandig tegen-
over het ras: de politiek heeft tot plicht om
allezins zulke wetten uit te vaardigen, die in
sociaal, ethisch en religieus opzicht de hoogste
waarden van het volk dienen.

Hier voelen we wel zeer sterk dat „de nieuwe
wil tot verheerlijking van bestaan en leven boven
kennen en oordeelen op een bodem van ethische
ontreddering van den geest valt." „Het is", zegt
Prof. Huizinga, „van het allergrootste gewicht,
goed waar te nemen hoe die wil wordt gemoti-
veerd en waarop hij gericht is. Maar wat blijft
er als algemeen richtend moment over, wanneer
dit niet meer kan zijn noch een transcendentiaal
geloof, op een bovenaardsch en overdoodsch heil
gericht, noch de waarheid zoekende gedachte,
noch een algemeen menscheid, als gesloten stel-
sel erkende moraal die waarden als gerechtigheid
en barmhertigheid omvat? Het antwoord is telkens
weer: het kan alleen het leven zelf zijn, het blinde
andoorzichtige leven, object en richtsnoer tegelij-
k. De verzaking van de geestelijke grondslagen,
die het nieuwe standpunt meebrengt, gaat veel
verder dan de dragers zich zelf bewust zijn."

Wie kennis begeert, is volgens den hoogleeraar
bereid om zich te onderwerpen aan een wet, die
hopen hem staat. Hij zoekt de waarheid.

We zouden dat niet gaarne van elk zoeken
naar kennis zeggen. „Wandelen in de waarheid",
doet slechts hij die God wil leeren kennen uit Zijn
Woord. Maar wien zelfs de wil om te leeren
kennen ontbreekt, wie het kennis-ideaal verzaakt,
veracht de wet van God geheel. Hij geeft
zich over aan een cultus van het leven, aan den
dienst van den door hem vereerden levensvorm.
Zijn vijand is al wie en wat in zijn oogen dien
levensvorm schade doet en verdient daarom den
dood: de mensch maakt zich tot rechter over zijn
en niet-zijn.

Van de inhoudsbepaling van de begrippen goed
en kwaad, zooals we die in de „Mythus"
hebben leeren kennen, geldt wat Professor
Huizinga opmerkt aan het adres van een auteur,
die het den mensch veroorlooft zich aan zijn na-
tuurlijke boosheid toe te geven: „Ziehier een vol-
strekt zinledige bepaling van het kwaad."

„Waartoe", roept de hoogleeraar uit, „maken de
belijders der levensfilosofie het zich lastig met
christelijke termen? Hadden deze voor hen eeni-
gen zin, zij zouden reeds lang hebben ingezien,
dat de leer van een zelfstandig politisch leven, dat
zich voltrekt in de tegenstelling vriend-vijand,
een afval van den geest beduidt, ver voorbij de
steer van een naief animalisme, in een satanisme,
dat kwaad tot richtsnoer en vuurbaken verheft."

Dat is een aangrijpende, huiveringwekkende
karakteristiek van het geestelijk leven van dezen
tijd. Er wordt voor onze oogen een gordijn weg-
geschoven; wij zien een rampzalige wereld die
de boosheid vurig dient, en die zich snel naar den
ondergang beweegt.

A.

B. I. B.

8) We moeten met dit oordeel zeer voorzichtig zijn. Het
leidt licht tot scepticisme. Het geloof „dat zich streng be-
proeft", aarzelt niet.

9) Bekend is zijn uitspraak: „Le coeur a ses raisons que
la raison ne connaît point".

10) Zie: „De Noodzakelijkheid eener Chr. logica" van
Prof. Dr. D. H. Th. Vollenhoven (pg. 86).

11) Met het „boven-redelijke" wordt hier natuurlijk niet
bedoeld de „intuïtie" e.d. We zouden hier zeggen: ten
gunste van het inzicht dat door het geloof wordt verkregen.

12) Max Scheler (†) klaagt in zijn „Ethiek", dat de
mitspraak: „de existentie van een positieve waarde is zelf
een positieve waarde" (door hem, in navolging van Bren-
tano, een axioma der waarde-leer genoemd), veranderd
wordt in het al fontieve oordeel, dat elke existentie
zelf reeds een positieve waarde is (pg. 88, aant. 2). Maar:
moest het niet tot zulk een „Umdeutung" komen? Overal
in de weg voorbereid, die naar de huidige geestelijke ellen-
de voerde.

13) Ook Pfarrer Homann verwijt in zijn: „Der
Mythus und das Evangelium" aan Rosenberg en de zijnen
het gebruik van „Christelijke termen". Dat gebruik betee-
kent een „inflatie van de woorden"; het moet „nood-
zakelijk tot een verwarren der begrippen en daarna tot
een verwoesting en vernietiging van de Christelijke Gods-
gedachte en den Chr. Godsdienst uitgroeien" (pg. 117).

GEESTELIJKE ADVIEZEN

(Alle inzendingen, deze rubriek betreffende, aan
Ds. D. van Dijk, Akkerstraat 26, Groningen.)

Christen en Openbaar M. O.

Eenigen tijd geleden schreef ik hier eens over
de vraag of iemand, die zelf voorstander is van
Christelijk onderwijs, een betrekking zou mogen
zoeken bij het openbaar Middelbaar onderwijs.

Mijn oordeel was, dat dat wel kon.

Sindsdien kwam dezelfde persoon, die mij eerst
daarover schreef, daar nog eens op terug.

Vooraf een gesprek met een iemand, die zelf een
aanhanger van het „openbaar" onderwijs was,
had hem vrij wat onzeker gemaakt bij het be-
palen van zijn houding tegenover dit vraagstuk.

Omdat het een zaak geldt, die voor onderschei-
dene menschen tegenwoordig moeilijkheden op-
levert, wil ik er nog wel eens iets over zeggen.

Voorop sta natuurlijk, dat ik er niet aan denk
om Christelijk en openbaar onderwijs gelijk te
schatten, in den Barthiaanschen zin van het: „het
is toch allemaal niks".

Christelijk onderwijs, er mogen dan nog zooveel
gebreken aan kleven, is inderdaad een zaak van
gehoorzaamheid, van de volbrenging van Gods
gebed, een verwerkelijking van Zijn ordnantien.

Niemand mag daarom zeggen: „het is mij precies
hetzelfde welk onderwijs ik dien"; of: „ik geef
de voorkeur aan het dienen van het openbaar
onderwijs".

Ideaal moet blijven: „het Christelijk onderwijs te
dienen".

De vraag is alleen deze: „als nu dat Christelijk
onderwijs mij geen plaats biedt, mag ik dan een
plaats zoeken op de openbare Middelbare school".

Het komt mij nog voor, dat dit mag.

Als men maar zich zijn beginsel niet schaamt en,
zoo wel in den omgang met de leeraren, als in
zijn onderwijs, voor zijn overtuiging uitkomt.

Vergis ik mij niet, dan kan dat bij het Middel-
baar Onderwijs heel goed.

Ik zou niet weten waarom iemand b.v. wel blijk
zou mogen geven van zijn „geloof" in de evolutie-
leer en niet van zijn geloof in de schepping;
waarom iemand wel blijk zou mogen geven van
zijn overtuiging, dat toeval of noodlot de geschie-
denis maken en niet van zijn geloof in de regeer-
ing van een Voorzienig God.

Als ik dus maar in mijn dienen van het open-
baar Onderwijs geen dingen doe, die of positief
of negatief de waarheid Gods geweld aandoen,
dan mag ik dat onderwijs dienen.

Maar nu de quaestie, waarover het in den
laatststen brief ging.

De vraag werd daar gesteld of het eigenlijk wel
fair was om als voorstander van het Christelijk
onderwijs het openbaar onderwijs te dienen.

Daar was iemand, die dat vergeleken had met
de cellenbouw van het communisme.

Natuurlijk is dat dwaasheid.

De cellenbouw bedoelt stiekum, verkapt, als
communist in een bepaalden kring in te dringen,
heimelijk zijn omgeving te besmetten, om, als de
besmetting ver genoeg is voortgeschreden, de zaak
die men diende, in elkander te doen storten.

Maar zoo doet toch de voorstander van Chris-
telijk onderwijs niet, die het openbaar onderwijs
dient.

In de eerste plaats zal hij voor zijn overtuiging
vrij en frank uitkomen.

In de tweede plaats, wat zal zijn propaganda
uitwerken?

In het algemeen zal hij de zaak van het open-
baar onderwijs afbreuk doen en de gedachte van
Christelijk onderwijs sterken; maar dat is geheel
iets anders, dan wat de communist doet, die een
bepaald bedrijf innerlijk uitholt en aan den onder-
gang prijsgeeft.

De bepaalde, openbare onderwijsinrichting, die
een voorstander van het Christelijk onderwijs
dient, zou niet te gronde gaan, al zouden alle
leeraren van die inrichting voor zijn inzichten
gewonnen worden. Op zijn hoogst zou dat geven
eenige wisseling van onderwijskrachten, maar de
school zelf zou er niet door geschaad zijn.

Gij zoudt het kunnen vergelijken met wat een
man doet, die, zelf voorstander van coöperatieve
winkels, zoolang de coöperatie hem geen plaats
biedt, zijn brood verdient in een particulier be-
drijf en ondertusschen openlijk propaganda maakt
voor de coöperatiegedachte.

Dat zal niemand toch unfair kunnen noemen.

Als dat unfair was, zou het onmogelijk zijn in
een bepaalden maatschappijvorm, waarin men leeft
en werkt en zijn brood verdient, ooit propaganda
te maken voor een anderen vorm van samenleving.

Hoe dwaas een dergelijke gedachte is gevoelt
men terstond, wanneer men zich de zaak eens
aldus voorstelt.

Stel, op een gegeven oogenblik zou er nog geen
enkele inrichting voor Christelijk M. O. zijn.

Zouden dan alle menschen, die voorstanders
waren van Christelijk onderwijs, buitengesloten

moeten worden van het „openbare" onderwijs?
Dan zou immers nooit iemand van die overtuiging
kunnen studeeren in eenig vak voor M. O. b.v.
wis- en natuurkunde, of wat het Gymnasiaal on-
derwijs aangaat, Latijn en Grieksch.

Maar dan zou daarmee ook de opkomst van
het Christelijk onderwijs onmogelijk zijn gemaakt.

Want het zou nooit de mannen krijgen, die het
zouden kunnen dienen.

Bovendien lijkt het mij toe, dat heel de rede-
neering: „het is niet fair", de zaak verkeerd stelt.

Men spreekt over: „het openbaar onderwijs" als
een soort levende grootheid.

Maar dat is niet juist. Het „openbaar onderwijs"
is een abstractie.

De overheid geeft op haar inrichtingen neutraal
onderwijs. Nu geef ik de voorkeur aan scholen,
waar men Christelijk onderwijs geeft. Maar waar-
om zou ik, zoolang er op zulke scholen geen
plaats voor mij is, de overheid niet mogen dienen
op haar scholen, als het werken dáár mij niet
dwingt tot dingen die tegen Gods Woord en mijn
conscientie ingaan?

Als het door mijn propaganda gelukte tenslotte
alle openbare inrichtingen plaats te doen maken
voor Christelijke, wel, dan had ik daardoor de
overheid, die ik gediend had, niet het minste
kwaad gedaan, ik had alléén bewerkt, dat haar
geld anders (en naar mijn overtuiging beter) be-
steed werd.

Het openbaar onderwijs is niet een „iemand",
aan wien ik verplichtingen zou kunnen hebben
of tegenover wien ik mij zou kunnen misgaan.

Een voorstander van het openbaar onderwijs,
die het mij kwalijk zou nemen, dat ik als voor-
stander van het Christelijk onderwijs, bij het open-
baar onderwijs ging solliciteeren, zou mij daar-
door willen ontzeggen een recht, dat ik, als burger
van denzelfden staat, met hem bezit.

Nog eens, als iemand zich maar gedraagt naar
zijn overtuiging, naar Gods Woord, zie ik er geen
bezwaar in, dat hij dient het openbare onderwijs
of dat hij daar welbewust een betrekking zoekt.

Natuurlijk, als het zonde was in zichzelf, zou
de broodvraag iemand er nooit toe mogen brengen,
in die richting te gaan.

Dan zou het gelden: „Werpt al uw bekommernis-
sen op Hem, want Hij zorgt voor U"; en zou-
den wij stil moeten wachten op Gods tijd.

Maar als de zaak in zichzelf niet zondig is,
dan mag zeker de begeerte om een plaats in
de maatschappij te hebben en iets te kunnen doen,
het ons in die richting doen zoeken.

D. v. D.

III ZIELKUNDE III

De Philosophie bij het Creatianisme.

III.

In de Heilige Schrift wordt God de kunstenaar
en bouwmeester genoemd van het nieuwe Jeru-
salem. Ook van den individueelen mensch is God
degene die het levensplan uitdenkt en het schept,
want wij zijn Gods maaksel. Ons leven, als een
globaal werk beschouwd, is het eerst aanwezig
in het goddelijk denken. Gods denken is boven-
tijdelijk, want al Zijn werken zijn Gode van
eeuwigheid bekend. Onze verhouding tot God is
dus bepaald, eer de Heilige Geest ons in den tijd
het leven laat beginnen. Hij is daarbij niet af-
hankelijk van het materiaal, dat het levende zaad
Hem biedt. Alle dingen zijn gemaakt door het
woord Gods en Zijn werk voert de Heilige Geest
uit. Toch wil Hij Zich bij het formeeren van ons
leven bedienen van tweede oorzaken. Uit één bloed
is het gansche geslacht der menschen gemaakt.
Daaruit bouwt Hij ons lichaam op door ons organen
te verschaffen voor de lagere en hogere functies.
Ook ontvangen de ouders een kind naar hun beeld.
De auteur laat daarom alle functies wortelen in
een persoonskern, zoodat daarvan kunnen uitgaan
normatieve functies, belevingen van dingen en het
werken aan een levensplan. Bij dezen opbouw
betracht Hij beide rhythmus en variatie, waardoor
soortelijke, geslachtelijke en individuele eigen-
schappen ontstaan. Dit is o.i. de grond van de
erfelijke eigenschappen.

Voorts brengt het bestek mee de disharmonie
als gevolg van de erfzonde, waardoor belevingen
en gedrag spontaan de richting ten kwade volgen.
De erfelijke eigenschappen moeten dus niet in het
zaad noch in den psychischen aanleg opzichzelf
worden gezocht, maar in het bestek van het glo-
bale leven, dat Gods Geest uitvoert. Zoo leert de
Heilige Schrift ons te beginnen bij den raad Gods.

Laten wij thans nagaan of deze opvatting in
strijd komt met de ons bekende gegevens van de
erfelijkheid van geestelijke eigenschappen.

Prof. A. G. Honig wijst allereerst op den lichaams-
bouw of bepaalde deelen van het lichaam. Hoewel
hij hierop niet ingaat, wijst hij hiermede op een
onderdeel van de erfelijkheidsleer, dat thans zeer
de aandacht trekt.